

Чілікіна Н.О.

ст. викладач кафедри сучасної хореографії

Харківської державної академії культури

ОСОБЛИВОСТІ ІСНУВАННЯ ТЕАТРУ ТАНЦЯ В УКРАЇНІ

Анотація. На підставі історично-практичного аналізу розглядається форма існування сучасної хореографії в Україні – театр танцю.

Ключові слова: театр, танець, українське сучасне хореографічне мистецтво, засоби виразності, особливості.

Аннотація. Чиликіна Н.А. Особенности существования театра танца в Украине. На основе историко-практического анализа рассматривается форма существования современной хореографии в Украине – театр танца.

Ключевые слова: театр, танец, украинское современное хореографическое искусство, средства выразительности, особенности.

Summary. Chilikina N.O. Features of the theater dance in Ukraine. On the basis of historical and practical analysis is considered a form of existence of modernity dance in Ukraine - Dance Theatre.

Key words: theater, dance, Ukrainian contemporary choreographic art, means of expression, features.

Постановка проблеми. Протягом декількох століть під театром танцю розуміли виключно балетний театр, де засобом виразності був класичний танець. Однак історичні й соціальні зрушення ХХ ст. не могли не викликати відгомін у хореографічному мистецтві, результатом чого стало не тільки оформлення в самостійні сценічні види танцю народно-сценічної, бального та джаз-модерн хореографії, а й виникнення різновидів театру танцю. Особливо яскраво в середині – другій половині ХХ ст. заявив про себе так званий «Танцтеатр», як втілення ідей «виразного танцю»; у середині ХХ ст. можна відшукати й витоки Театру народного танцю (за сутністю – народно-сценічного танцю), а кінець ХХ позначився появою першого професійного Театру бального танцю. Особливого значення обрала тема набуває ще й тому, що перший у світі професійний Театр бального танцю з'явився саме в Україні. Отже, зважаючи на недостатній рівень вивчення особливостей функціонування театрів танцю, це дослідження є актуальним. Сьогодні з'являються праці, присвячені новітнім процесам, що відбуваються в хореографії, окремі аспекти проблем існування театрів танцю піднімаються в сучасних наукових розробках мистецтвознавців, істориків, культурологів (О.Чепалова, О.Касьянкової, Ю.Станішевського, Л.Шаміної та ін.). Однак, різні види театрів танцю поки що не були предметом комплексної наукової розробки.

Мета дослідження даної статті - дослідити проблеми існування та здійснити аналіз театру танцю як форми сучасного хореографічного мистецтва України.

Основний матеріал. Поняття «театр танцю» синтезує дефініції «театр» та «танець», що народжує якісно нову категорію «театр танцю», під яким розуміємо особливу форму існування сценічного хореографічного мистецтва, що тяжіє до законів драматичного театру, де створення художнього образу, втілення дії відбувається засобами естетично значимих танцювальних рухів та поз; характеризується синтетичністю, колективністю, адресністю.

Єдиною безумовною приналежністю театру танцю завжди залишалося відсторонення від класичного балету. Метою було досягнення більш сучасного та гнучкого стилю, який мав соціальне підґрунтя та інтегрував повсякденні рухи. Повністю виключалася пальцева техніка, але заохочувалося використання розмовних елементів та вокалу, стилістики реву, мюзик-холу, водевілю. Зрештою-решт переважали колажні прийоми, запозичені з різних стильових напрямків. Тоді виник знаменитий вислів П. Бауш про переважну увагу до того, що рухає людьми, а не до того, як саме вони рухаються [4, с. 161].

У 70-80-х р. визначальним жанром серед видо-вищ Німеччини, вже у рамках естетики постмодернізму, став започаткований у цій країні «театр танцю», який вплинув на формування нової естетики та реалістичних форм сучасного танцю у міжнародних масштабах. Після експресивного танцю перших десятиліть ХХ ст. він оголосив тіло не виразником душевних поривань, а джерелом власної емоційності. Багатьом з того, що сьогодні існує в області танцювального театру, цей жанр зобов'язаний Пінне Бауш., яка не просто перетворила сучасний танець, а й створила новий жанр: танцювальний театр, систему, в якій слова, музика і рух існують на рівних.

На початку ХХ століття у Франції танець нарешті пориває з функцією розваги і стає вільним. Сучас-

Надійшла до редакції 3.05.2012

ний танець Франції (contemporary dance або контемпорейн) народжується від американського модерну, німецької танцювальної експресивності і неокласики в кінці цього ж століття, який формально нагадує балет, по внутрішньому напрузі - театр, а по асоціативності - симфонічну музику [7]. Саме contemporary dance став візитною карткою сучасного театру танцю Франції кінця ХХ – поч. ХХІ ст.

Отже, у сучасному хореографічному мистецтві Франції спостерігаються ознаки театру танцю, запозиченого з німецьких зразків, але маючого специфічно французькі прикмети (інтелектуальне підґрунтя прийомів, гумор, мальовничість хореографічних образів, відчуття спадкоємності балетних традицій)[3, с. 156].

Сучасний театр танцю Західної Європи у ХХ ст. розвивався, як невербальне мистецтво, міцно пов'язане з підсвідомістю, яке досліджувало найважливіші загальнолюдські процеси у суспільному житті, етиці, мистецтві.

Театр танцю наприкінці ХХ ст. змінив статус хореографа, танцівника і навіть глядача. Танець став різновидом сучасного театру — із зростаючими повноваженнями та виразними засобами, що також трансформувалися. Театр танцю в колишньому СРСР спочатку трактувався, як видовище, що протистоїть балетові. Однак з 1973 р., коли створила свій театр танцю у Вуперталі Піна Бауш, до кінця ХХ ст. безліч хореографічних колективів на території колишнього СРСР, тепер СНД, мала назву театр танцю. Але на відміну від Західної Європи, де ця назва стала синонімом постмодерної естетики хореографічного мистецтва, вона часто залишалась тільки модним словом.

Головними чинниками вистав театру танцю Західної Європи є послідовність мікроепізодів, які можуть демонструватися паралельно, або починатися у той час, коли попередній епізод ще не закінчився. У таких виставах немає чіткого розподілу на головну та другорядну дії. Зв'язок між епізодами будується на асоціативних, а не логічних засадах, подібно до поетичного кінематографу, відсутня дидактичність у подачі матеріалу. Отже, прочитання текстів залежить від особистісного досвіду читача цих текстів, тобто подвійної невизначеності сучасного буття та його художньої уяви. Асоціативність підкреслює рішення, у яких образно відбиті глибинні ситуації людського існування. Однак вони не пов'язані причинними закономірностями з механізмом сценічної дії; пластична гра, заснована на повторюваності положень, вільно сполучається з мовою та музикою[4].

Театр танцю вирізняють сьогодні радикальність та наслідування традицій, сповідальність та абстрагованість мислення, впорядкованість та хаотичність, а поєднує увага до повсякденних проявів людського існування та відтворення їх у вільних, наближених до форм самого життя композиціях. І хоча історично театр танцю виник у Німеччині, а варіанти цього явища розповсюджені у таких європейських країнах, як Франція, Англія, Італія, Іспанія, Швеція, Україна не залишилось осторонь цього процесу. Сьогодні в країні працюють всі різновиди театру танцю, а Севастопольський академічний театр танцю – перший в світі театр бального танцю - було створено саме в Україні.

Севастопольський академічний театр танцю - це перший і єдиний в світі хореографічний театр, творчість якого заснована на лексиці бального танцю,

аналогів йому немає. Один з найбільш талановитих і самобутніх танцювальних колективів в Україні, що став візитною карткою не тільки міста Севастополя і Криму, а й всієї України, було засновано у 1999 році.

Створений В. Слізаровим ще на початку 80-х спортивно-танцювальний клуб «Вікторія» за роки творчої діяльності не тільки блискуче виправдав пророчє ім'я перемогам на європейських і світових чемпіонатах танцювального мистецтва, а став фундаментом майбутнього всесвітньо відомого театру бального танцю.

Кожна постановка цього колективу - немов вершина айсберга на хвилях натхнення. А під товщею хвиль - дискусії, нескінченний творчий пошук сценічних рішень, а також невидимі світу багатогодинні репетиції акторів. Театр танцю явив себе світові - світ помітив його і захопився! Триумфами завершувалися усі закордонні гастролі у країнах Європи, в Китаї, за океаном. Десятиліття театру танцю ознаменувався присвоєнням йому звання академічного - зі звітним концертом і урочистою церемонією нагородження на найпрестижнішій сцені країни - в Національному палаці «Україна».

Колектив Севастопольського театру танцю підкорив своїм мистецтвом Німеччину, Францію, Бельгію, Голландію, Швейцарію, Норвегію, Австрію, Чехію, Польщу, Росію, Угорщину, Кіпр, Китай, та Ізраїль. Основу трупи, художнім керівником якої є Народний артист України Вадим Альбертович Слізаров, складають віртуози спортивного бального танцю: багаторазові чемпіони України; останні чемпіони СРСР; срібні і бронзові призери чемпіонатів Світу та Європи з формейшн (командні змагання); заслужені артисти України і Автономної Республіки Крим [6].

Репертуар Севастопольського театру танцю складається з барвистих шоу-програм, оскільки це одна з найбільш мобільних та найефективніша сценічна форма сучасного мистецтва. Зміна ритмів і костюмів робить це видовище незабутнім, що зачаровує глядача. Але відмінною рисою творчого колективу Севастопольського театру танцю є наявність танцювальних спектаклів, яких у репертуарі понад 15. Серед них такі спектаклі, як «Кармен», «Собор Паризької Богоматері», «Пігмаліон». У кожне театральне дійство артисти докладають професійну майстерність, енергію своїх сердець і святу віру в торжество вищої початку в людині через любов, недосягну в своєму злеті [7].

Сьогодні театру 13 років, і вже очевидно, що бальний танець, як вид сучасного танцювального мистецтва, не тільки актуальний, але й надзвичайно популярний. Його демократичність, синтетичність, багатогранність форм здатні привернути увагу самої вимогливої публіки. У ньому величезне поле діяльності. Йому під силу вирішувати будь-які творчі завдання. Інакше кажучи, бальний танець не застигла форма, догма, а живий відгук на те, що відбувається навколо [7].

Цікаво, що діяльність колективу не обмежується тільки театральною діяльністю, а охоплює три самостійні і, разом з тим, тісно пов'язані напрями діяльності.

Перший напрямок - школа масового навчання танцям: початківці з 4-5 років і закінчуючи людьми вільного віку, групою «сеньйори і гранд-сеньйори». У школі навчаються в залежності від захоплень: вальси, танго, фокстроти; латиноамериканський колорит; хіп-хоп, брейк, ламбада, степ і т.д.

Другий напрям - це спортивне танцювання. «Спортивне танцювання дає можливість людині за певних природних даних і працездатності піднятися на сходинку вище за когось. Це - величезна рушійна сила. Зауважу, що спортивний напрямок, в порівнянні зі звичайним, трохи менше за витратою часу на разові заняття, які вимагають значно більших фізичних навантажень. Якщо в школі танців займаються два рази в тиждень, то в спортивних танцях заняття проходять через день, а особливо бажачучи бути кращими займаються щодня», - зауважує В.Слізаров [5].

І третій напрямок - вершина піраміди - це Театр танцю. До нього не потрапляють випадкові люди. Сюди приходять усвідомлено, маючи за плечима «Школу» - з великої букви - Спортивного танцю, тому що всі навички, технічний потенціал, технічний фундамент, на якому можна створювати творчі образи, повинен відбутися в спортивному танцюванні. «Ось так і виходить своєрідна піраміда, вершина якої є ТЕАТР. А вже в театрі є своя ієрархія: є кордебалет, є провідні артисти, є солісти і є Прима» - говорить В.Слізаров [5].

Отже, Севастопольський академічний театр танцю Слізарова - унікальне явище національної і світової хореографічної культури, форма якого визначила конкретні умови творчого існування та специфіку діяльності поза межами сучасної постмодерністської естетики.

Сьогодні студентський колектив із Харкова - найвідоміший театр народного танцю в Україні. І не стільки тому, що він єдиний аматорський колектив дуже високого професійного рівня, який останнє десятиліття складає впевнену конкуренцію тільки державним ансамблям танцю, скільки тому, що форма його існування - театр танцю - залишається актуальною, сучасною та цікавою глядачу, пропагуючи традиційне народне танцювальне мистецтво України й інших країн світу.

Театр народного танцю "Заповіт" було створено у 1990 році на базі відділення народної хореографії Харківської державної академії культури Борисом Колногузенко - народним артистом України, професором, академіком, лауреатом чисельних міжнародних та національних конкурсів. З першого року своєї діяльності майже всі творчі події Харкова або області відбуваються за участю театру «Заповіт», який впродовж свого 22-річного творчого життя перемагає у всіх найзначніших виконавських та балетмейстерських конкурсах багатьох країн світу.

Завдяки участі у творчій роботі театру «Заповіт» студенти набувають практичного досвіду в організації та проведенні репетиційної роботи, в підготовці концертних виступів, організації конкурсів та фестивалів, підвищують свою виконавську та акторську майстерність.

Крім того, участь «Заповіту» у всеукраїнських та міжнародних фестивалях і конкурсах дає можливість студентам - артистам театру - безпосередньо ознайомитися з культурою різних регіонів нашої держави та багатьох країн світу, з особливостями виконання танців і театралізованих обрядів, побачити національний одяг, відчувати та спробувати зрозуміти національні особливості характеру людей інших країн.

Завдяки творчій діяльності «Заповіту» з національною культурою України ознайомилися люди різних держав світу. Деякі з них раніше навіть не знали про існування України, не чули про самотню культуру, але були в захопленні від української хореографії.

Харківський театр народного танцю «Заповіт» - єдиний хореографічний колектив України, який нагороджено орденами «За розбудову України» та «Слобожанська слава» [10]. Тому природно що для здійснення творчого проекту губернатора Харківщини М. Добкіна - створення ансамблю пісні і танцю Слобідської України - саме артисти «Заповіту» складають основу танцювальної трупи цього ансамблю, а Б.М. Колногузенко запрошено бути його художнім керівником і головним балетмейстером.

44 артисти театру народного танцю «Заповіт», студенти кафедри народної хореографії ХДАК стали лауреатами міжнародних конкурсів та фестивалів, 14 - дипломантами. Участь у творчій роботі театру танцю «Заповіт» надає студентам певний досвід, який вони, закінчивши навчання, втілюють у своїй професійній діяльності. Майже всі випускники кафедри народної хореографії працюють за фахом у дитячих, юнацьких та дорослих хореографічних колективах різних жанрів та напрямів. Створені ними колективи демонструють своє мистецтво на сценах Харкова, України та за її межами. Випускники кафедри народної хореографії викладають фахові дисципліни в Харківському державному інституті мистецтв ім. І. Котляревського, в Харківському державному педагогічному університеті ім. І. Сковороди, у Миколаївській філії Київського Національного університету культури і мистецтв, а також в училищах культури різних міст України. Деякі випускники працюють артистами в театрах опери та балету, музичних театрах України, державних ансамблях танцю, відомих балетних трупах Росії, Іспанії, Франції.

Програма театру народного танцю «Заповіт» включає понад тридцять хореографічних творів, у яких відображено життя українського народу, традиції, обряди, звичаї, свята різних регіонів України, та інших країн і народів.

Кожна хореографічна композиція - це міні-вистава з цікавим сюжетом, яскравими образами, захоплюючою віртуозною технікою чоловічого та чарівністю жіночого танцю. Є в репертуарі театру програми (спектаклі), в яких хореографічні твори на основі українського фольклору поєднані з творами народної хореографії інших народів світу.

Хореографічна композиція «Вишиванка» та хореографічні сюїти «Незвичайні заручини», «Вітає «Заповіт», створені художнім керівником театру Б.Колногузенком і відображають народні звичаї, обряди, красу людей Слобідської України [2, с. 42].

«Понад двадцять років наполегливої праці - це суттєвий термін творчого життя. Здобутки, що є, радують, але не заспокоюють, бо кожен рік - це нові турботи, проблеми, завдання, які треба вирішувати, кожен рік - це нові студенти, з якими також треба поділитися досвідом та направити в потрібному творчому напрямку», - наголошує Б.Колногузенко [2, с.43].

Підводячи підсумок, важливо зазначити, що творчість театру народного танцю «Заповіт» є показовою щодо збереження традиційного національного хореографічного мистецтва в сучасних умовах глобалізації та інтеграції культур та розвитку нових форм хореографії сучасності.

В Україні набуває сили вільний танець як антипод масової поп-культури. Дніпропетровський Центр сучасного танцю і перфомансу «Другие танцы» (керівник Марина Лимар) є одним з лідерів авангардного

танцювального мистецтва в країні [9]. «Другие танцы» - професійна авторська школа-майстерня, що працює в Дніпропетровську з 1998 року. Об'єктом художнього інтересу школи є театр танцю. Основні навчальні дисципліни - базові техніки сучасного танцю, імпровізація (у тому числі і контактна), композиція, перформанс, вокал, спеціальна фізична підготовка. Творчий процес збудований у формі креативних лабораторій, в ході яких розробляється концепція майбутньої вистави [10].

«Другие танцы» - інформаційно-освітній і продюсерський Центр, місія якого полягає у підтримці незалежних українських виконавців, які працюють з концепцією невербального театру, в Україну і в Європі. Протягом 10 років в тісній співпраці з посольствами і культурними центрами Франції, Німеччини, Великобританії, Швеції, Швейцарії, США, Кореї, Японії, Чехії та Польщі Центр «Другие танцы» проводить в Україну міжнародні артпроекти в області невербального театру. Центр плідно співпрацює з українськими та зарубіжними незалежними танцівниками, хореографами, артистами, музикантами, художниками, фотографами, дизайнерами, фахівцями в галузі комп'ютерних технологій. Ініціює і продюсує інноваційні міждисциплінарні проекти актуального мистецтва. Директор і художній керівник Центру «Другие танцы» - Марина Лимар, яку журналісти часто називають піонером і головний лобістом сучасного театру танцю в Україні [9].

Театр танцю «Другие танцы» демонструє не тільки успішний пошук сучасного танцювального мислення, мови, стилю, але і вкрай дефіцитне в сьогоденні мистецтві поєднання професіоналізму у творчості і талановитої організації справи, збуджуючи суспільну увагу і цікавість неформатними виступами, проектами, ідеями [11].

«Другие танцы» - це, в першу чергу, школа, де навчаються діти різного віку: від малюків до підлітків. Єдина в Україні. Займається школа невербальним (пластичним) театром і є загальнонавчальним лідером системного підходу до вивчення сучасного танцю на Україні. Педагоги школи зі студентами створюють цілком зрілі по ідеї і техніці виконання самостійні вистави, багато з яких не раз були учасниками «дорослих» міжнародних фестивалів сучасного танцю [11]. Особливість «Другие танцы» - вміння жити в шаленому ритмі сучасності з усмішкою і почуттям свободи, залишаючись неповторними і несподіваними у кожній новій своїй постановці, - залучає до співпраці з цією школою різноманітні таланти.

Театр танцю має свій репертуар, що для дитячого колективу в сучасних умовах дуже нелегко. Але його вистави користуються шаленим глядацьким попитом. «Нічого особистого», «Хто вона, Кукарямба?», «Милі люди або що таке “делікатність” означає?», понад п'яти перформансів - ось і весь репертуарний список. Та якість та вплив цього списку вражають.

«Другие танцы» - це ще й фестиваль «Вільний танець», який почав свою історію з 2001 року і проводиться при підтримці посольства Франції та французького культурного центру в Україні. Фестиваль рухається до затвердження Театру танцю в Україні. Фестиваль називається «Вільний Танець», тому що сучасне мистецтво взагалі не пропонує глядачеві готових рецептів, а дає повну свободу сприйняття того, що відбувається. Важливо, щоб глядач почав себе співвідносити з художнім процесом, не просто бути спостерігачем, а бути активним учасником.

Отже, сучасний театр танцю «Другие танцы» є яскравим представником світового авангардного хореографічного театру та перфомансу, унікальною творчою майстернею передових танцювальних технік та єдиною в Україні дитячою школою контемпорейн.

Висновки. Театр танцю - форма існування сценічного хореографічного мистецтва, що тяжіє до законів драматичного театру, де створення художнього образу, втілення дії відбувається засобами естетично значимих танцювальних рухів та поз; характеризується синтетичністю, колективністю, адресністю.

Сучасний театр танцю Західної Європи у ХХ ст. розвивався, як невербальне мистецтво, міцно пов'язане з підсвідомістю, яке досліджувало найважливіші загальнолюдські процеси у суспільному житті, етиці, мистецтві. Україна не залишилось осторонь цього процесу. Сьогодні в країні працюють всі різновиди театру танцю.

Севастопольський академічний театр танцю - це перший і єдиний в світі хореографічний театр, творчість якого заснована на лексичі бального танцю, аналогів йому немає. Це унікальне явище національної і світової хореографічної культури, форма якого визначила конкретні умови творчого існування та специфіку діяльності поза межами сучасної постмодерністської естетики.

Творчість Харківського театру народного танця «Заповіт» є показовою щодо збереження традиційного національного хореографічного мистецтва в сучасних умовах глобалізації та інтеграції культур та розвитку нових форм хореографії сучасності.

В Україні набуває сили вільний танець як антипод масової поп-культури. Дніпропетровський Центр сучасного танцю і перфомансу «Другие танцы» є одним з лідерів авангардного танцювального мистецтва в країні та унікальною творчою майстернею передових танцювальних технік, єдиною в Україні дитячою школою контемпорейн.

Розглянута творчість запропонованих українських колективів сучасності підкреслює багатовекторний й потужний розвиток хореографії країни та популярність існування в Україні універсальної форми сучасного хореографічного мистецтва - театру танцю.

Література:

1. Авдиев В. И. Новый свободный творческий танец: Обзор / В. И. Авдиев // Искусство. Театр-кино-печать. - 1929. - № 5-6 (июль-август). - С. 124-134.
2. Колногузенко Б.М. Хореографічне мистецтво: 36 статей - методичні матеріали для підготовки бакалаврів і спеціалістів за фахом «Хореографія» (6.020200) / Б.М. Колногузенко. - Х.: ХДАК, 2008. - 224с.
3. Чепалов О. І. Когнітивні аспекти хореографічної лексики / Олександр Чепалов // Культура України: 36. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. - Х., 2004. - Вип. 14: Мистецтвознавство. - С. 109-126.
4. Чепалов О. І. Хореографічний театр Західної Європи ХХ ст.: Ч 44 монографія / О. І. Чепалов; Харк. держ. акад. культури. - Х.: ХДАК, 2007. - 344 с., іл.
5. Елизаров В. Язык танца - это универсальный язык, понятный публике любой национальности / Вадим Елизаров. - Режим доступа: <http://new-sebastopol.com/live/>. - Загол. з екрану.
6. <http://www.fondation-langlois.org>
7. <http://www.slava.sebastopol.ua/> <http://new-sebastopol.com/>
8. <http://elizarovtheatre.com/>
9. <http://www.ukrdance.com/news/5-0-2>
10. <http://www-ki.rada.crimea.ua/nomera/027/scena.html>
11. http://freedance.org.ua/drugie_tantsi/programms/professional/ru.html